

Spis treści

Przedmowa do wydania drugiego 13

Przedmowa 15

CZĘŚĆ PIERWSZA. PROLEGOMENA 19

Rozdział I. CHARAKTER SOCJOLOGII I HISTORYCZNE WARUNKI JEJ POWSTANIA 21

1. Przesocjologiczna wiedza o społeczeństwie 23
  - Przesocjologiczna refleksja teoretyczna 24
  - Wiedza potoczna i wiedza naukowa 25
2. Historyczne warunki narodzin socjologii jako dyscypliny naukowej 27
3. Socjologia jako dyscyplina naukowa 30
  - Kształtowanie się socjologii jako dyscypliny naukowej 30
  - Socjologia jako jedna z nauk społecznych 32
  - Wewnętrzne zróżnicowanie socjologii 36
  - Socjologia współczesna 40
  - Socjologia współczesna a powojenna socjologia polska 44
4. Metody i narzędzia badawcze socjologii 47
  - Empiryczne poznawanie społeczeństwa 47
  - Narzędzia badawcze socjologa 49
5. Socjologia jako dyscyplina użyteczna praktycznie 53

Rozdział II. BIOLOGICZNE PODSTAWY ŻYCIA SPOŁECZNEGO Z PERSPEKTYWY BIOLOGII EWOLUCYJNEJ 57

1. Ekologia, etologia i socjobiologia 59
2. Podstawowe problemy życia społecznego istot żywych 65
3. Sposoby rozwiązywania problemów życia społecznego wśród kręgowców 66
  - Mechanizmy ograniczania agresji 66
  - Współpraca i współdziałanie 69
4. Życie społeczne człowieka z perspektywy biologii ewolucyjnej 71

Rozdział III. KULTURA 77

1. Kultura jako wyróżnik człowieka 79

Charakterystyka kultury jako atrybutu człowieka	80
Treść kultury	81
2. Wielość kultur i relatywizm kulturowy	85
Wielość kultur	85
Relatywizm kulturowy	88
3. Dziedziny kultury i kultura symboliczna	91
Kultura symboliczna	92
4. Kultura jako przedmiot zainteresowania socjologii	94
Rozdział IV. ZMIANA SPOŁECZNO-KULTUROWA	97
1. Klasyczne teorie rozwoju społecznego: marksizm i ewolucjonizm	100
Marksizm	100
Ewolucjonizm	103
2. Typy społeczeństw	104
Społeczeństwo tradycyjne	105
Społeczeństwo przemysłowe	106
Społeczeństwo poprzemysłowe, ponowoczesne i informacyjne	107
3. Teorie modernizacji, konwergencji i zależności	109
Modernizacja	109
Koncepcja zależności i systemu światowego	111
4. Działania ludzi oraz ruchy społeczne jako czynniki zmiany	113
Ruchy społeczne	113
Nota bibliograficzna do części pierwszej	117
CZĘŚĆ DRUGA. CZŁOWIEK W SPOŁECZEŃSTWIE	121
Rozdział V. INTERAKCJE SPOŁECZNE	123
1. Pojęcie interakcji społecznej	125
2. Interakcje jako przedmiot zainteresowania psychologii	126
3. Interakcje jako przedmiot zainteresowania socjologii	127
Interakcja jako wymiana	128
Interakcja jako gra	129
Interakcja jako komunikacja	130
4. Społeczeństwo z perspektywy interakcji	134
Instytucje	136
Rozdział VI. SOCJALIZACJA	139
1. Pojęcie socjalizacji	141
2. Osobowość	143
Osobowość jako przedmiot zainteresowania antropologii społecznej i socjologii	145

3. Rola społeczna	148
Dwa kierunki zainteresowań rolą społeczną	150
Rola społeczna a osobowość	152
4. Tożsamość	153
5. Rodzaje socjalizacji	156
Socjalizacja pierwotna	156
Socjalizacja wtórna	158
Resocjalizacja	159
Rozdział VII. KONTROLA SPOŁECZNA	161
1. Kontrola społeczna i porządek społeczny	163
2. Konformizm	166
3. Dewiacja	168
Co to jest dewiacja	168
Dewiacja jako przedmiot zainteresowania socjologii	170
Rola dewiacji w zbiorowości	176
4. Kontrola społeczna jako reakcja na dewiację	178
Nota bibliograficzna do części drugiej	181
CZĘŚĆ TRZECIA. ZBIOROWOŚCI SPOŁECZNE	183
Rozdział VIII. GRUPA SPOŁECZNA	185
1. Grupa społeczna jako przedmiot zainteresowania socjologii	187
2. Małe grupy jako mikrostruktury społeczne	189
3. Struktury wewnątrzgrupowe	192
Struktura socjometryczna	192
Struktura przywództwa	193
Struktura komunikowania	195
4. Spójność grupy	196
5. Wybrane rodzaje grup	198
Grupa pierwotna	198
Grupy własna i obca	201
Grupa odniesienia	203
Rozdział IX. ORGANIZACJA FORMALNA	207
1. Celowe grupy formalne, czyli organizacje	209
2. Historyczne źródła socjologii organizacji	211
Max Weber i typ idealny biurokracji	211
Teorie zarządzania	213
3. „Patologie” organizacji formalnych	216
4. Organizacje jako przedmiot zainteresowania socjologii	219
Trzy poziomy analizy problematyki organizacji	221

Rozdział X. SPOŁECZNOŚĆ LOKALNA 227

1. Historyczne źródła socjologii społeczności lokalnych 229
  - Ferdinand Tönnies i dwa typy zbiorowości 229
  - Socjologia amerykańska okresu międzywojennego 231
  - Franciszek Bujak 232
2. Społeczność lokalna i zbiorowość terytorialna 233
  - Społeczność lokalna 233
  - Zbiorowość terytorialna 234
3. Społeczności lokalne i zbiorowości terytorialne jako struktury średniego poziomu 235
  - Lokalizm 238
  - Społeczności lokalne w epoce globalizacji i społeczeństwa informacyjnego 240

Rozdział XI. NARÓD 243

1. Naród jako przedmiot zainteresowania socjologii 245
2. Zbiorowość etniczna 247
  - Charakter zbiorowości etnicznej 247
  - Rodzaje grup etnicznych 248
  - Grupa etniczna a naród 249
3. Dwie drogi kształtowania się narodów w Europie 250
4. Naród a nowoczesność 252
  - Trzy fale ruchów narodowych i kształtowania się państw narodowych w epoce nowoczesnej 255
5. Państwa wielonarodowe i narody wieloetniczne 256
  - Konflikty etniczne 260
6. Zawile drogi kształtowania się nowoczesnych narodów: przykład Polski 262
  - Od państwa do narodu 262
  - Od narodu do państwa 268
  - Mniejszości narodowe i etniczne we współczesnej Polsce 273

Nota bibliograficzna do części trzeciej 277

CZĘŚĆ CZWARTA. PODZIAŁY SPOŁECZNE 279**Rozdział XII. ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNE
I RUCHLIWOŚĆ SPOŁECZNA 281**

1. Różnice i nierówności jako przedmiot zainteresowania socjologii 283
2. Trzy klasyczne spojrzenia na podziały społeczne 286
  - Karol Marks i pojęcie historyczne klasy 286
  - Max Weber i trzy płaszczyzny podziałów społecznych 288
  - Koncepcje stratyfikacji (uwarstwienia) 291
3. Klasy i warstwy – różnorodność znaczeń 293
  - Klasa 294
  - Warstwa 295

- 4. Zróżnicowanie społeczno-zawodowe 297
  - Klasyfikacje i skale zawodów 297
  - Prestiż zawodu 299
- 5. Ruchliwość społeczna 300

Rozdział XIII. ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNE SPOŁECZEŃSTW PONOWOCZESNYCH 303

- 1. „Śmierć klas” 307
- 2. Klasa średnia 311
- 3. Underclass i marginalizacja społeczna 314
  - Bezrobocie 316
  - Bieda 317

Rozdział XIV. ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNE, NIERÓWNOŚCI I RUCHLIWOŚĆ SPOŁECZNA W POLSCE 321

- 1. Zróżnicowanie społeczno-zawodowe 324
  - Zróżnicowanie społeczno-zawodowe w okresie PRL 324
  - Zróżnicowanie społeczno-zawodowe po zmianie ustrojowej 1989 roku 327
- 2. Ruchliwość społeczna 329
  - Charakter ruchliwości społecznej 331
  - Mężczyźni i kobiety w procesie ruchliwości społecznej 332
- 3. Polska klasa średnia 334
- 4. Nierówności społeczne w świetle antropologicznych badań poborowych 337
- 5. Wieś w układzie nierówności społecznych 339
  - Wieś–miasto jako wymiar zróżnicowania społecznego 339
  - Zróżnicowanie ludności wiejskiej 341
  - Zróżnicowanie rolników 341
- 6. Oblicze polskiej biedy 342
  - Miary ubóstwa i ich ograniczenia 342
  - Zasięg i głębokość polskiego ubóstwa 344
  - Stara i nowa bieda 344
  - Długotrwała bieda jako załączek underclass 347

Rozdział XV. RÓŻNICE PŁCI JAKO RÓŻNICE SPOŁECZNE 349

- 1. Kobiety jako przedmiot zainteresowania nauk społecznych 351
- 2. Społeczne różnice płci 353
  - Różnice płci w sferze pracy 354
  - Różnice płci w sferze władzy i polityki 357
  - Różnice płci w sferze obyczajaju 359
- 3. Feminizm i ruchy kobiece 361
  - Dylematy feminizmu 363
  - Ideologie feministyczne 365
  - Współczesne ruchy kobiece 367
  - Wpływ feminizmu i ruchów kobiecych na prawo europejskie 367

Nota bibliograficzna do części czwartej 371

CZĘŚĆ PIĄTA. INSTYTUCJE 373**Rozdział XVI. SFERA REPRODUKCJI 375**

1. Rodzina jako instytucja 377
  - Biologiczne podłoże reprodukcji ludzkiej 378
  - Pojęcie rodziny 378
  - Rozmaitość form rodziny 379
2. Europejska rodzina w epoce przedprzemysłowej 384
  - Gospodarstwo domowe, czyli domostwo 384
  - Małżonkowie, rodzice, dzieci 385
3. Rodzina w społeczeństwie przemysłowym 387
4. Rodzina współczesna 390
  - Współczesna rodzina jako rzeczywistość empiryczna i jako wartość 394
5. Współczesna rodzina polska 394

Rozdział XVII. SFERA POLITYKI 403

1. Polityka i władza 405
  - Prawomocność władzy 407
2. Państwo 408
  - Kształtowanie się nowoczesnych państw europejskich 409
  - Państwa narodowe we współczesnym świecie 410
3. Demokracja 412
  - Demokracja i liberalizm 416
  - Demokracja i biurokracja 418
  - Elity i demokracja 420

Rozdział XVIII. SFERA EKSPRESYJNO-INTEGRACYJNA 423

1. Edukacja 425
  - Zadania szkoły 428
  - Oświata w układzie nierówności społecznych 429
2. Kultura symboliczna społeczeństwa masowego 432
  - Kultura masowa 433
  - Kultura popularna 435
  - Kultura popularna w epoce społeczeństw ponowoczesnych 436
3. Religia 440
  - Różnorodność religii 441
  - Religia w społeczeństwach przemysłowych kręgu kultury europejskiej 443
  - Religia jako przedmiot zainteresowania socjologii 445

Nota bibliograficzna do części piątej 449**Aneks 451****Rozdział XIX. OPINIA PUBLICZNA I JEJ BADANIE (Piotr Tadeusz Kwiatkowski) 453**

1. Problemy z definicją pojęcia opinii publicznej 455

2. Początki badań opinii publicznej	457
3. Kto prowadzi badania opinii publicznej w Polsce współczesnej	459
Akademickie badania opinii: Polski Generalny Sondaż Społeczny	459
Badania w służbie praktyki politycznej: Eurobarometr	460
Rynek badań komercyjnych	461
4. Organizacje badaczy opinii publicznej i reguły profesjonalnego zachowania	464
5. Sondaże prywatne i publiczne	466
6. Metody zbierania danych i definicja badanej populacji	467
7. Tematyka badań opinii publicznej	470
Ustalanie listy ważnych spraw publicznych	470
Doraźne badania opinii publicznej	471
Badania systematyczne	473
Badania przedwyborcze	478
8. Uwagi końcowe	481
Nota bibliograficzna do aneksu	483
Literatura przywoływana	485
Indeks osób	511
Indeks rzeczowy	519